

Nemoj bre da filozofiraš

U jednom trenutku filozofija palanke, čiji je prvi stav ovaj u naslovu, zapretila je da bude filozofija svih naših dana. Moja knjiga „Genealogija palanke“, koja ide za nalazima Radomira Konstantinovića, bavi se povratkom palanke i pobjedom palanačkog duha - kaže naš sagovornik

Milorad Belančić (Zagreb, 1943) poznato je ime naše savremene filozofske misli. Do sada je objavio niz oglada i eseja, a poznati su naslovi njegovih knjiga: Isto i sasvim drugo (1983), Nulta tačka ideologije (1989), Strategija tumačenja (1991), Postmodernistička zebnja (1994), Evropa na Balkanu (1998), Odgođena demokratija (2004). Živi u Beogradu i urednik je Trećeg programa Radio Beograda. Ovih dana, u izdanju "Narodne knjige" i "Otkrovenja", objavljena je njegova zapažena studija »"Genealogija palanke"«, koja je pokušaj da se odgovori na neka naša večna pitanja i zablude. Ona je i bila neposredan povod za razgovor koji je nastao u Sremskim Karlovcima za vreme filozofskog simpozijuma o Kantu.

Vaša studija "Genealogija palanke" nastala je na tragu i inspirisana je najznačajnijim delom Radomira Konstantinovića "Filozofija palanke". Pisana pre trideset i više godina Konstantinovićeve knjige nije bila samo otkrivačka nego, gotovo, i proročka. Kako i zašto ste prišli ponovnom čitanju te filozofske knjige veka, bar za naše prilike?

- Događaji u poslednjoj deceniji XX veka su izazvali, na ovim prostorima, sveopštu krizu vrednosti koja se nužno reflektovala i u samoj filozofiji. Mnoge filozofeme i načini filozofiranja (počev od tzv. praksis filozofije) su propali. Ipak, bilo je izuzetaka. Naime, knjiga Radomira Konstantinovića "Filozofija palanke" uspeła je da preživi tu zlokobnu krizu! Štaviše, za tih tridesetak godina od kako je nastala ona je, samo, (a protiv volje svog autora) povećavala svoju aktuelnost. Duh palanke koji se nadvio nad nama u poslednjoj deceniji XX veka Konstantinovićeve knjige nije bio u stanju da "proguta", jer je ona njegova lukavstva i njegove mehanizme već dešifrovala. U stvari, ta knjiga je unapred imala jasan kritički odnos prema onome što sam ja u svojoj studiji nazvao "povratkom palanke" i "pobedom palanačkog duha". Zato je ona, za mene, bila nezaobilazno štivo. Ključno pitanje koje je "Genealogija palanke" morala da reši, glasilo je: kako je, u ovim vremenima, duh palanke uopšte i uspeo da se vrati i da pobedi?

O Kantu, danas

Ovih dana bili ste u Sremskim Karlovcima na naučnom skupu posvećenom 200. godišnjici smrti Kanta. Koliko je, i po čemu, ovaj klasik nemačke filozofije aktuelan i danas?

- Kao "veliki filozof" Kant je u svim vremenima aktuelan. Ipak on je bio i jedan od utemeljivača liberalizma, učenja koje slobodu uzima za ključnu kategoriju modernog pravno-političkog poretka. Zato bih ja rekao da je Kant u političkom smislu aktuelan u meri u kojoj je i sam liberalizam aktuelan. Pri tom, aktuelnost liberalizma se ne ogleda samu u njegovoj "pobedi" u odnosu na pred-moderne, organske i totalitarne modele organizovanja društva nego i u ozbiljnim problemima, napetostima i teškoćama koje on danas u sebi nosi... Na samom skupu u Karlovcima pokušao sam da detaljnije govorim o tim problemima i teškoćama (Kantovog shvatanja) liberalizma, naročito ako je on lišen demokratske korekcije...

Rečenica - Sve nam je palanačko - stoji na početku Konstantinovićeve knjige. Obnova filozofije palanke ostaje, međutim, filozofija svih naših dana. Zašto?

- Na samom početku Konstantinovićeve knjige stoji veoma upečatljiva rečenica: "Iskustvo nam je palanačko". Te 1969. godine, kad se "Filozofija palanke" prvi put pojavila (u izdanju Trećeg programa Radio Beograda) izgledalo je kao da ona govori o nečemu što je savršeno iza nas! Međutim, razvoj događaja je pokazao da je to "iza" takođe i "ispred". U jednom trenutku filozofija palanke je zapretila da bude filozofija svih naših dana. A njen prvi postulat je, kao i uvek, bio: "Nemoj bre da filozofiraš!" Krajem šezdesetih godina nije izgledalo da takva "filozofija", kao nekakva savršena arhaičnost i zadržnost, može da se vrati, da pobedi. Mnoge tvrdnje Konstantinovićeve knjige su, u prvi mah, delovale kao retoričko preterivanje. Prilično naivno smo verovali da se "Filozofija palanke" obraća prošlosti, ne budućnosti...

Aktuelni Barbarogenije

Vaše novo čitanje napisanog i u međuvremenu doživljenog odvija se u novom interpretativnom ključu koji želi da osluškuje, najmanje, dva glasa. Ipak vi idete i dalje, pa se bavite i genealogijom same stvari. Da li je teorija ponavljanja naš usud i jedino izvesna sudbina?

- Mnoge stvari u nama imaju strukturu ponavljanja. Pri tom, ponavljanja ima veoma različitih, počev od konzervativnih, pa do inovativnih... Neki put, ponavljanja dovode do ljudske drame, a neki put do idiotizma i farse! Povratak palanke nam pokazuje da mi s prošlošću nismo raskrstili i da to nećemo učiniti lako ili olako... Koreni palanačkog duha veoma su duboki u nama. Genealogija je nauka koja dešifruje lukavstva duha palanke, njegovu sposobnost mimikrije i vraćanja, njegovu veštinu da ono što je "iza" nas iznova dovede i isturi "ispred". Ja sam se opredelio za genealogiju zato što ona najuverljivije, a to znači iznutra, razobličuje naloge duha palanke. Genealogija palanke je sve drugo samo ne pomirenje s time da je palanački duh naš usud, naša jedina sudbina.

Pojam balkanske krčme i Bargarogenija su dva poznata toposa i reperne tačke i vaših i Konstantinovićevih promišljanja sveta. Kakav je, uistinu, današnji pogled iz tog mitskog prostora? Šta kazuje balkanska rapsodija? Ko je aktuelni Barbarogenije?

- Barbarogenije je, naravno, reprezentant najmudrijeg, najpravednijeg, najboljeg i najstarijeg naroda na svetu. Njemu je civilizacija samo teret i prepreka za ispoljavanje vlastite "genijalnosti"... Mnogi žitelji na brdovitom Balkanu došli su, na kraju drugog milenijuma, u iskušenje da prepoznaju u sebi jednog takvog Barbarogenija, veličinu ustanovljenu mimo ili s one strane, pa ako treba i nasuprot civilizacije. Ali, iza te palanačke "genijalnosti", iza tog kolektivnog narcizma ("mi pa mi") stajala je jedna nepojamna istorijska i civilizacijska regresija, serija ne samo ratnih nego i političkih, ekonomskih, kulturnih i moralnih poraza koji su, međutim, veličani kao pobeđe! Bila je to, svakako, kriza proizašla iz nepriznavanja vrednosnih merila sveta, iz odbacivanja svega "belosvetskog", svega tuđeg i "tuđinskog"... Danas aktuelni "Barbarogenije" je, bez sumnje, svako ko se, još uvek, smatra zastupnikom ovog uskogrudog, borniranog duha plemena i palanke.

Lokalno i globalno su dva pola oko kojih se lome koplja i odvija često i sofisticirana strategija upravljanja/vladanja svetom. Neki su to videli i kao globalizam. Kako vi posmatrate celu stvar i čemu dajete prednost, ako se tako može govoriti?

- Mislim da lokalno i globalno ne stoje nužno u odnosu isključivanja. Mnogi "lokalni" odnosi među ljudima posredno ili neposredno učestvuju i u globalnim ekonomskim, pravnim, kulturnim, tehnološkim, komunikacijskim odnosima. Potpuno izolovanje "lokalnog" od "globalnog", što je oduvek bio ideal palanačkog duha, nije moguće bez teških posledica. Ipak, ono "lokalno" često učestvuje na jedan pogrešan ili loš način u globalnim odnosima. A globalizacija sama po sebi nije ni dobra ni loša. Uvek će morati da se postavlja pitanje: kakva globalizacija ili globalizacija čega? Kolonijalizan je bio prvobitni oblik globalizacije. A Prvi i Drugi svetski rat su, bez sumnje, bili globalne pojave. Danas je globalna pojava internet i teško je poverovati da bi neko mogao na iole racionalan način da ima nešto protiv njega.

Globalno selo - globalna palanka

U eri globalizacije neki misle da je je palanka postala svestki fenomen, da je sve palanka...

- To pitanje bi moglo da se precizira i na sledeći način: da li je Globalno selo postalo, danas, Globalna palanka? Ili, još bolje: da li je moguć zatvoreni, homogenizovani svet? Recimo: jednodimenzionalni, neo-totalitarni poredak? Svetski fašizam? Sva ta pitanja svode se na osnovno: da li je moguće ukidanje političkog i kulturnog pluralizma u Svetu, danas? Moj odgovor na to pitanje je sledeći: iskustvo levog i desnog totalitarizma u XX veku je već bilo dovoljno rečito. Naravno, recidivi, inserti i segmenti tog iskustva su uvek mogući, kako na lokalnom tako i na globalnom planu. Ali, ukidanjem levog i desnog totalitarizma svet se, strateški uzev, opredelio za pluralizam i otvorenost, a ne za zatvaranje. Zato će svaki pokušaj ponovnog zatvaranja, svaki pokušaj "povratka palanke" nužno da se sudari s ovom strateškom opredeljenošću sveta za otvorenost...

Mišljenja o krizi filozofske misli su podeljena. Činjenica je da filozofija nikada više neće biti ono što je bila. Šta je doneo postmodernizam kao, još uvek, prevladajuća "škola mišljenja"?

- To je veoma teško pitanje. Ovde nemam dovoljno prostora da kažem sve što smatram neophodnim. Zato ću se ograničiti na ono što, u ovom trenutku, smatram najvažnijim. Postmoderna ili, kako bih rađe rekao, dekonstrukcija se, neki put, u filozofiji označava kao mišljenje razlike. A to, u stvari, znači da ona više ne teži jednodimenzionalnosti, da se njemu protivi i da je, zapravo, na strani otvorenosti, a ne zatvorenosti kako sveta tako i same filozofije. Zato je postupak koji sam koristio u "Genealogiji palanke", u stvari, dekonstruktivni postupak. To je postupak (genealoške) razgradnje palanačkog narcizma i jednodimenzionalnosti, dekomponovanja umišljenih, mitskih identiteta, doktrinarnih, dogmatskih i fanatičnih rodoslovlja i zakletvi.

Milan Živanović

foto: B. Lučić

<http://www.dnevnik.co.yu/arhiva/26-09-2004/Strane/kultura.htm>